

Sygn. akt I C 1156/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 listopada 2014 roku

Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim I Wydział Cywilny

w składzie następującym :

Przewodniczący: SSR Anatol Ławrynowicz

Protokolant: Monika Kosobko Derehajło

po rozpoznaniu w dniach 24 kwietnia 2014 roku, 23 maja 2014 roku i 6 listopada 2014 roku w B.

na rozprawie

sprawy z powództwa P. B. (1)

przeciwko P. Z. (1)

o zapłatę

I Zasądza od P. Z. (1) na rzecz P. B. (1) 37.451,50 złotych (trzydzieści siedem tysięcy czterysta pięćdziesiąt jeden 50/100) z ustawowymi odsetkami w wysokości 13 % w stosunku rocznym od 10 października 2013 roku do dnia zapłaty.

II Oddała powództwo w pozostałym zakresie.

III Wydatki poniesione w sprawie ustalić na kwotę 2574,35 złotych.

IV Zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 2400 złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w sprawie z powództwa wzajemnego P. Z. (1) przeciwko P. B. (1) o zapłatę.

V Zasądza nadto od pozwanego P. Z. (1) na rzecz powoda P. B. (1) 613 złotych tytułem zwrotu opłaty sądowej od pozwu, 414 złotych tytułem wydatków i 1692 złotych tytułem kosztów zastępstwa procesowego.

VI Nakazuje pobrać na rzecz Skarbu Państwa (kasa Sądu Rejonowego w B.) od P. Z. (2) tytułem opłat sądowych od pozwu 1259 złotych i tytułem wydatków 1774 złotych.

I C 1156/13

UZASADNIENIE

P. B. (1) po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa wnosił o zasądzenie od P. Z. (2) 44251,50 złotych tytułem zachowku z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty i zasądzenie od pozwanego zwrotu kosztów procesu w tej sprawie a także kosztów zastępstwa procesowego wywołanych powództwem wzajemnym P. Z. (1).

P. Z. (1) wnosił o oddalenie powództwa , ewentualnie wnosił o obniżenie zachowku o kwotę 20000 złotych, wnosił o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Rejonowy ustalił i zważył co następuje:

Ojciec powoda P. B. (1) syn K. i M. zmarł dnia 24 lutego 2013 roku. Spadek po nim odziedziczył P. B. (1) syn P. i W. w całości co znajduje potwierdzenie w postanowieniu Sądu Rejonowego w B.z dnia 21 maja 2013 roku (sygn akt(...)). W chwili otwarcia spadku w jego skład nie wchodził żaden składnik majątkowy albowiem uprzednio na mocy umowy darowizny zawartej dnia 11 czerwca 2008 roku P. B. (1) senior darował na rzecz siostrzeńca P. Z. (1) jedyny składnik swego majątku a mianowicie gospodarstwo rolne położone we wsiach R. i T. o łącznej powierzchni 7,0079 ha, obejmujące nieruchomości role oznaczone numerami (...) o powierzchni 2,21 ha zabudowaną domem mieszkalnym i budynkami gospodarczymi, (...) o powierzchni 0,70 ha, (...) o powierzchni 3,65 ha, (...) o powierzchni 0,92 ha, (...) o powierzchni 0,19 ha, (...) o powierzchni 0,12 ha.

Darczyńca w momencie zawarcia tej umowy był dłużnikiem Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego na kwotę 13000 złotych z tytułu składek ubezpieczenia społecznego. Wiedział o tym także obdarowany traktując to od momentu przeniesienia prawa własności jako obciążenie darowanych działek. P. Z. (1) spłacił to zadłużenie w 10 ratach w okresie od października 2008 roku do sierpnia 2009 roku. Nic wszakże nie wskazuje ażeby między nim a spadkodawcą była zawierana na tym tle umowa pożyczki.

P. Z. (1) ustanowił na rzecz swego wuja P. B. (1) nieodpłatną służebność osobistą polegającą na prawie wspólnego korzystania przez niego z całego domu mieszkalnego oraz budynków gospodarczych posadowionych na działce nr (...) oraz z podwórza. Na wspomnianej nieruchomości ograniczone prawo rzeczowe w zakresie zamieszkiwania w domu i korzystania z działki siedliskowej miała także A. B.. Ustanowione je w momencie przeniesienia prawa własności gospodarstwa rolnego na rzecz P. B. (1) 4 września 1991 roku (k 164)

Układ stosunków między powodem a jego ojcem był zaburzony z winy ostatniego, ten bowiem porzucił rodzinę, zaniedbał wypełniania obowiązków wychowania i utrzymania syna. Całokształt okoliczności wskazuje, iż taka postawa wynikała z uzależnienia alkoholowego i wszelkich jego negatywnych konsekwencji.

Wartość przedmiot darowizny uczynionej przez spadkodawcę na rzecz pozwanego (swego siostrzeńca) wedle stanu na dzień 11 czerwca 2008 roku i aktualnych cen rynkowych przy uwzględnieniu obciążenia nieruchomości ograniczonymi prawami rzeczowymi wnosi 88.503 złotych. Okoliczności wskazują na współfinansowanie przez pozwanego do kwoty 600 złotych kosztów wzniesienia nagrobka zmarłemu spadkodawcy.

Nie ma wiarygodnych dowodów na istnienie stanu czynnego majątku spadkowego

Ustalenia powyższe znajdują potwierdzenie w dokumentach k 16-20 (postanowienie SR w B.z dnia 21 maja 2013 roku, umowa darowizny z dnia 11 czerwca 2008 roku Rep. Nr (...)), k 55-64 (dowodu zrealizowania przelewów przez pozwanego na rachunek KRUS Placówka w H.10 rat długu spadkodawcy po 1300 złotych każda), w zeznaniach świadków A. B., P. B. (2), S. B., A. N., W. B. (k 103- 105), J. B., B. K., S. M., J. P. (k 112-114), w opinii biegłego rzeczoznawcy majątkowego A. G. (143-173), w wyjaśnieniach stron (k 206-207).

Istotne dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności wynikają także z przyznania P. Z. (1), że „ spadkodawca był alkoholikiem” , że „ był pozbawiony praw rodzicielskich w stosunku do powoda”, że „w ostatnim czasie nie utrzymywał kontaktów z synem”, że „nie wydawał spadkodawcy żadnej sumy pieniędzy w związku z zawarciem umowy pożyczki” (k 104 i k 105).

W przedmiotowej sprawie bezsporne jest iż powód, które jest uprawnionym do zachowku nie uzyskał zaspokojenia ze spadku i nie uzyskał też zachowku. Roszczenia z tytułu zachowku w pierwszej kolejności kierowane być powinny przeciwko spadkobiercom zmarłego, w drugiej kolejności w stosunku do osób, na których rzecz zostały uczynione zapisy windykacyjne (art. 9991 k.c.), w trzeciej zaś kolejności odpowiadają osoby obdarowane. Jeżeli uprawniony do zachowku, dziedziczący z ustawy wspólnie z innymi osobami, nie otrzymał należnego mu zachowku to ma przeciwko współspadkobiercom roszczenia o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia (wyr. SN z dnia 13 lutego 2004 r., (...), Lex nr 112873

W sytuacji zaś, gdy spadkodawca dokonał darowizny wyczerpującej cały spadek (tak jak w niniejszej sprawie) uprawniony do zachowku może dochodzić od obdarowanego roszczenia o zachowek w granicach określonych w art. 1000 k.c. (wyr. SN z dnia 30 stycznia 2008 r., III (...)). Jeżeli spadkodawca dokonał na rzecz określonej osoby darowizny, której przedmiot obejmuje cały spadek, to w grę wchodzi roszczenie uprawnionego o zachowek w stosunku do osoby obdarowanej na podstawie art. 1000 k.c. Roszczenie to aktualizuje się "jeżeli uprawniony nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku". Z oczywistych względów relacja taka nie występuje w niniejszej sprawie.

Artykuł 1000 k.c. reguluje problem uzyskania kwoty potrzebnej do uzupełnienia zachowku od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczaną do spadku (art. 993-995 k.c.), przy czym należy uznać, że odpowiedzialność obdarowanych ma charakter subsydiarny. Wprawdzie przepis stanowi o sumie pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku, nie powinno jednak budzić wątpliwości, że uprawniony do zachowku może kierować swoje roszczenia przeciwko obdarowanym także w sytuacji, gdy nie otrzymał żadnej korzyści ze spadku, jak też od zobowiązanych spadkobierców tytułem wypłaty części zachowku.

Odpowiedzialność osób obdarowanych z tytułu roszczeń o zachowek jest zróżnicowana, jej zakres zależy od tego, czy osoba obdarowana jest jednocześnie osobą uprawnioną do zachowku po spadkodawcy, czy też nie. Należy jednak podkreślić, że w każdym przypadku chodzi o darowiznę doliczaną do spadku, stąd też rozstrzygające znaczenie dla ustalenia kręgu osób zobowiązanych na podstawie art. 1000 § 1 i 2 k.c. będą miały ustalenia poczynione na podstawie kryteriów zawartych w art. 993-994 k.c. W danym przypadku istotne jest, iż w świetle art. 994 § 1 kc darowizna uczyniona na rzecz pozwanego podlegała zaliczeniu do spadku przy obliczaniu zachowku.

W myśl art. 1000 § 1 k.c. obdarowany jest zobowiązany do zapłaty zachowku tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny. Do oceny granic odpowiedzialności obdarowanego należy odpowiednio stosować przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu. Odpowiednie stosowanie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu oznacza, że istnienie stanu wzbogacenia powinno być ustalane według chwili wystąpienia przez uprawnionego z roszczeniem o uzupełnienie zachowku. Granice odpowiedzialności określa stan aktualnego wzbogacenia pomniejszony o wysokość należnego obdarowanemu zachowku.

Zebrane w sprawie dowody wskazują iż czysta wartość spadku jest zerowa. W odpowiedzi na pozew (k 47-51) złożonej przez profesjonalnego pełnomocnika pozwanego nie wskazano na istnienie jakichkolwiek aktywów majątku spadkowego. Późniejsze twierdzenia pozwanego o istnieniu drobnych przedmiotów urządzenia domowego w świetle art 207 § 3 i 6 kpc należy uznać za spóźnione, nie sposób przyjąć by przedstawiały one jakąkolwiek wartość majątkową. Inicjatywa dowodowa stron (w tym zwłaszcza strony pozwanej) nie była obliczona na wykazaniu istnienia aktywów spadku a złożony przez pozwanego wniosek w przedmiocie „przesłuchania stron” (k 49) nie zawierał tezy dowodowej. Sąd uznał za spóźnione późniejsze wnioski o przesłuchanie P. Z. (1)na okoliczność remontów dachu a także na okoliczność „ponoszenia kosztów opieki i utrzymania nad ojcem powoda i nakładów pozwanego na nieruchomości” (k 200). Opinia biegłego rzeczoznawcy majątkowego A. G. uwzględniła więc stan zabudowań w dacie darowizny oraz opisane wyżej obciążenia prawa własności nieruchomości rolnych ograniczonymi prawami rzeczowymi. Opinia biegłego nie była kwestionowana, nie zawiera w ocenie sądu błędów, nie wypacza wartości przedmiotu darowizny z jednym wszakże zastrzeżeniem a mianowicie obciążenia składowe na rzecz KRUS mogą być zaspokajane także z tego przedmiotu . Nie wskazuje na jakiegokolwiek nakłady budynkowe pozwanego na przedmiotowej nieruchomości. P. Z. (1) wyjaśnił iż „ ci co mieszkają ponosili koszty związane z remontami” i nie odnosił tego do siebie albowiem od dawna zamieszkuje stale w W.a na przedmiotowej nieruchomości nigdy stale nie przebywał, nie prowadził gospodarstwa rolnego (k 207).

O ile spadkodawca dokonał darowizny wyczerpującej cały spadek to uprawniony do zachowku może dochodzić od obdarowanego roszczenia o zachowek w granicach określonych w art 1000 § 1 zdanie drugie kc a to oznacza że odpowiedzialność obdarowanego względem uprawnionego ogranicza się do wzbogacenia będącego skutkiem darowizny (tak w wyroku Sądu Apelacyjnego w K.z dnia 27 czerwca 2013 roku sygn akt (...), w wyroku Sądu

Apelacyjnego w W.z dnia 20 listopada 2012 roku sygn akt (...), w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2008 roku (...).

Określając wartość tego wzbogacenia nie sposób pomijać obciążeń nieruchomości w związku z zaległościami spadkodawcy wobec Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z tytułu składem ubezpieczenia rolników na kwotę 13000 złotych. Zeznania świadków A. B., P. B. (2), S. B.(k 103-105), dokumenty przelewów bankowych (k 55-64) potwierdzają iż pozwany spłacił zadłużenia spadkodawcy wobec KRUS na sumę 13.000 złotych.

Ustawa o odbezpieczeniu społecznym rolników z dnia 20 grudnia 1990 roku (Dz. U 2013.1493) w art 52 ust 1 pkt 1 wskazuje iż w sprawach nieuregulowanych w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych a ponadto do składek na ubezpieczenie stosuje się m.in art 112 § 1 pkt 1 i 2, § , § 4 pkt 2 i § 5 i 6 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku Orynacja podatkowa (Dz. U 2012.749) . Ten zaś artykuł stanowi iż nabywca przedsiębiorstwa lub zorganizowanej części przedsiębiorstwa odpowiada całym swoim majątkiem solidarnie z podatnikiem za powstałe do dnia nabycia zaległości podatkowe związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, chyba że przy zachowaniu należytej staranności nie mógł wiedzieć o tych zaległościach.

§ 3. Zakres odpowiedzialności nabywcy jest ograniczony do wartości nabytego przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części.

§ 4. Zakres odpowiedzialności nabywcy nie obejmuje:

1) należności wymienionych w art. 107 § 2 pkt 1;

2) odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych oraz oprocentowania, o którym mowa w art. 107 § 2 pkt 3, powstałych po dniu nabycia.

§ 5. Przepisu § 4 nie stosuje się do nabywców będących małżonkami lub członkami rodziny podatnika, o których mowa w art. 111 § 3.

§ 6. Nabywca nie odpowiada za zaległości podatkowe, które nie zostały wykazane w zaświadczeniu, o którym mowa w art. 306g.

§ 7. Nabywca odpowiada również za zaległości podatkowe i inne należności zbywcy, wymienione w art. 107 § 2 pkt 2-4, z zastrzeżeniem § 4 pkt 2, powstałe po dniu wydania zaświadczenia, o którym mowa w art. 306g, a przed dniem nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, jeżeli od dnia wydania zaświadczenia do dnia zbycia upłynęło więcej niż 30 dni.

W orzecznictwie sądów (wyrok Sądu Apelacyjnego w K.z dnia 9 stycznia 2013 roku (...)) przyjmuje się iż nabywca gospodarstwa rolnego odpowiada całym swoim majątkiem za powstałe do dnia nabycia zaległości składkowe związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego , chyba że przy zachowaniu należytej staranności nie mógł wiedzieć o tych zaległościach.

W związku z powyższym podana przez biegłego A. G. w opinii wartości 88.503 złotych musi być pomniejszona o wspomniane 13000 złotych bez tego bowiem wypaczony będzie stan wzbogacenia po stronie obdarowanego. Ten aspekt wzbogacenia jest w materiale dowodowym należycie potwierdzony. Dowody przedłożone na wykazanie „, ponoszenia kosztów opieki i utrzymania nad ojcem powoda przez pozwanego (k 200), spłaty jego pożyczek, innych długów nie zostały złożone w terminach wskazanych w art 207 § 3 i 6 kpc i przez wzgląd na to iż pozwany był reprezentowany przez zawodowego prawnika r.pr Ł. K. późniejsze wnioski drugiego z pełnomocników pozwanego należało uznać za spóźnione. Sąd jedynie w zakresie kosztów wybudowania nagrobka koryguje swoje pierwotne stanowisko o spóźnionych dowodach przez wzgląd na to iż pomnik został wybudowany stosunkowo niedawno bo 22 września 2014 roku. W świetle wyjaśnień pozwanego (k 207 „, wujek S. zamówił i pokrył koszty nagrobka , ja dołożyłem

600 złotych) sąd przyjął iż do kwoty 600 złotych stanowi wydatek na pokrycie długu spadkowego. Kwota ta także umniejsza stan wzbogacenia po stronie pozwanego.

W związku z powyższym substrat zachowku stanowi różnica między kwotą 88.503 złotych a kwotą 13000 złotych i 600 złotych tj 74.903 złotych. Obliczenie zachowku zamyka się operacją mnożenia substratu zachowku przez udział spadkowy stanowiący podstawę obliczania zachowku $74.903 \text{ złotych} \times \frac{1}{2}$ (jedna druga) = 37.451,50 złotych. Świadczenie w tej wysokości w dacie wniesienia pozwu 10 października 2013 roku było już wymagalne a to przez wzgląd na wcześniejsze wezwanie do zapłaty (k 102 od) w związku z powyższym uzasadnione jest w świetle art 481 § 1 kpc zasądzenie odsetek ustawowych od tej daty . Dalej idące żądania przysądzenia zachowku sąd oddalił jako nie poparte dowodami .

Niezasadne jest odwołanie się pozwanego do treści art 5 kc jako podstawa do oddalenia powództwa bądź obniżenia zachowku. Całokształt materiału dowodowego (zeznania słuchanych w sprawie świadków, przyznanie pozwanego faktu alkoholizmu spadkodawcy i zgubnych jego konsekwencji) utwierdza sąd w przekonaniu iż powód nie nadużywa swojego prawa podmiotowego a jego żądania jest w pełni zgodne z zasadami współżycia społecznego.

Układ relacji między powodem a jego ojcem był zaburzony ewidentnie z winy spadkodawcy, który pił, nie dbał o bliższą i dalszą rodzinę, zaniechał wszelkiej aktywności zarobkowej, wykradał środki pieniężne osobom bliskim z przeznaczeniem na alkohol. Spadkodawca w okresie gdy jego syn był małoletni został pozbawiony władzy rodzicielskiej, nie wykonywał właściwie obowiązku jego alimentowania, nie dbał o jego wychowanie. Taka postawa wpłynęła niewątpliwie na sytuację powoda i na poziom jego stabilizacji życiowej, odcisnęła się piętnem na całym jego dotychczasowym życiu.

Istnieje koncepcja wedle której art. 5 kc i zakaz nadużycia prawa można traktować jako normę legitymującą sędziego do dokonywania korekty obowiązujących przepisów prawa w każdym przypadku, gdy uzna wynik ich stosowania za niesłuszny, niesprawiedliwy. Przez pryzmat przedłożonych dowodów i weryfikowania poprzez nie twierdzeń pozwanego w (aspekcie art 5 kc złożonych wszakże w terminach określonych art 207 § 3 i 6 kpc , a nie późniejszych) sąd jest przekonany iż nie udowodniono jakoby powód nie interesował się losami swego ojca, jego zdrowiem , nie troszczył się o ojca, nie wspomagał go(k 49-50). Powód kiedy był jeszcze dzieckiem był przez ojca – delikatnie rzecz ujmując – zaniedbywany, zaś jako dorosły postępował względem niego w zgodzie z zasadami współżycia społecznego. Nie można mu stawiać zarzutów że zaniebował swego ojca skoro on sam za sprawą uzależnienia alkoholowego był nieuporządkowany, nieobliczalny, marnotrawił każdy przejaw wsparcia. W typowych sytuacjach dziecko ma prawo do tego że jego ojciec będzie je wspierał (art 87 kro), liczy na wyposażenie z kolei rodzic może oczekiwać adekwatnej pomocy. W danym przypadku z winy spadkodawcy a nie powoda tego typu relacje były zaburzone, wszakże postawę życiową powoda względem ojca można by określić jako porządną i adekwatną.

Pozwany (a to na nim spoczywał ciężar dowodu) nie udowodnił iż powód nadużywa prawa podmiotowego a jego żądanie jest niezgodne z zasadami współżycia społecznego.

Mając powyższe na uwadze sąd orzekł jak w sentencji.

Na podstawie art. 100 kpc i § 6 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu oraz § 6 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie sąd orzekł o kosztach procesu stosunkowo je rozdzielając przez wzgląd na zakres uwzględnionego i oddalonego powództwa. W związku z rozpoznaniem powództwa wzajemnego pozwanego na podstawie art 98 § 1 kpc o 6 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd obciążył pozwanego obowiązkiem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w tej sprawie.